

НАШІ ЮВІЛЯРИ

УЧЕНИЙ. ПЕДАГОГ. ТОВАРИШ (ДО 70-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ДОКТОРА ІСТОРИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА В.Й. БОРИСЕНКА)

22 листопада 2012 р. виповнилося 70 років відомому українському історику, доктору історичних наук, професору Володимирі Йосиповичу Борисенку. Малою батьківщиною ювіляра стало козацьке село Федунка на Полтавщині, що має давню історію і глибокі українські традиції. У такому історико-соціальному контексті проходило навчання у Федунській семирічній школі, після закінчення якої у 1956 р. Володимир три роки навчався в Полтавській десятирічній школі №18, де у нього остаточно сформувався потяг до історії і він твердо вирішив стати істориком. Оскільки у той час перевага при вступі до вузу надавалася вступникам з трудовим стажем, юнак пішов працювати учнем, потім фрезерувальником в інструментальний цех Полтавського турбомеханічного заводу.

Перебуваючи на службі у Збройних силах СРСР, здібний юнак успішно складає вступні іспити і з 1 вересня 1964 р. стає студентом історико-філософського факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Ще в студентські роки Володимир Борисенко захопився дослідницькою роботою, виявивши неабиякий інтерес до української історії, насамперед історії України XVII–XVIII ст. Після успішного закінчення університету у 1969 р., В.Й. Борисенко цілковито віддається викладацько-педагогічній роботі: два роки вчителював у Шпитківській середній школі Києво-Святошинського району Київської області; з 1971 р. навчався в аспірантурі на кафедрі історії України Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. У листопаді 1974 р. В.Й. Борисенко зарахований молодшим науковим співробітником відділу історії феодалізму Інституту історії АН УРСР, захищає у 1976 р. кандидатську дисертацію «Сільська початкова освіта на Лівобережній Україні в 60-90-х роках XIX ст.», згодом стає старшим науковим співробітником.

В Інституті визначилося коло наукових інтересів Володимира Борисенка. Він друкує низку наукових статей з культурно-освітньої та соціально-економічної історії УРСР, займається її популяризацією в пресі, на радіо, телебаченні. Одночасно бере активну участь у підготовці та виданні 10-томної «Історії Української РСР», «Української народності» та інших фундаментальних колективних праць. Упродовж 1980–1983 рр. працював завідувачем редакції історичної літератури видавництва «Наукова думка» АН УРСР. У наступні 1983–1990 рр. Володимир Йосипович працює старшим науковим співробітником відділу історії феодалізму Інституту історії АН УРСР, розпочинає роботу над докторською дисертацією, стажується в Інституті історії Російської академії наук (Москва).

Організаторські та науково-педагогічні якості В.Й. Борисенка по-новому розкрилися у Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова. Йому належить заслуга у створенні в 1990 р. першої у педагогічних вузах республіки кафедри історії України, яку він очолює і донині. У цьому ж році Володимир Йосипович успішно захищає докторську дисертацію «Пути эволюции феодализма на Левобережной Украине во второй половине XVII в. (социально-экономические проблемы)», а через три роки отримує вчене звання професора кафедри історії України.

Під керівництвом професора В.Й. Борисенка в 1992 р. колектив викладачів кафедри історії України вперше в Україні створив програму з «Історії України», яка врахувала останні досягнення гуманітарних наук. У цей же час Володимир Йосипович активно поширює стали новаторський досвід і на роботу викладачів-істориків Переяслав-Хмельницького філіалу КДП ім. О.М. Горького. Помітну роль Володимир Йосипович відіграв у перепрофілюванні кафедри історії партії НПУ ім. М.П. Драгоманова у загальноуніверситетську кафедру історії України, у її методичному становленні й забезпеченні науковою літературою. Закономірним підсумком багаторічної методичної роботи кафедри історії України, очолюваної професором В.Й. Борисенком, стала «Програма з «Історії України» (1994).

Помітною подією в житті НПУ ім. М.П. Драгоманова та України в цілому стало створення під керівництвом професора В.Й. Борисенка кабінету-музею М.П. Драгоманова.

Професор В.Й. Борисенко заслужено належить до когорти широко знаних і найбільш авторитетних істориків сучасності. Показовою ознакою визнання заслуг і рівня науковця є запрошення до опонування докторських та кандидатських дисертацій. Переважна більшість робіт, офіційним опонентом яких виступав професор В.Й. Борисенко (виступив опонентом на захисті понад 50 докторських і кандидатських дисертацій), були новаторськими, оскільки присвячувалися розробці тих проблем української історії, на які раніше було накладено офіційне табу, насамперед це дослідження, пов'язані зі становленням та розвитком української державності у XVII–XVIII ст.

Серед докторських дисертацій, введенню новітніх концептуальних ідей яких у широкий науковий обіг сприяв професор В.Й. Борисенко, були дослідження В.І. Сергійчука «Українське козацьке військо у другій половині XVI – середині XVII ст.» (1991); В.С. Степанкова «Українська держава у середині XVII ст.: проблема становлення (1648–1657 рр.)» (1993); В.Є. Савчука «Історико-науковий аналіз діяльності природничо-наукових товариств Півдня України, Криму і Бессарабії (друга половина XIX – початок XX ст.)» (1996); О.Ф. Сидоренко «Українські землі у міжнародній торгівлі (IX – середина XVII ст.)» (1997); В.В. Кравченка «Українська історіографія епохи національного відродження (друга половина XVIII – середина XIX ст.)» (1997); П.М. Саса «Політична культура запорозького козацтва (кінець XVI – перша половина XVII ст.)» (1998); В.О. Щербак «Формування козацького стану в Україні (друга половина XV – середина XVII ст.)» (1998); О.І. Гуржія «Гетьманська влада в українській козацькій державі першої чверті XVIII ст. (на прикладі діяльності І. Скоропадського)» (1999); В.М. Мордвінцева «Церковно-вотчинне господарство та секуляризаційна реформа на Лівобережній Україні у XVIII ст.» (2000); Шевченка В.М. «Земельний ринок України 60-х років XIX – початку XX ст.» (2011).

Професор В.Й. Борисенко був причетний до формування нової парадигми дослідження української історії, в якій значна увага приділялася проблемам державотворення і супутнім з ними темам. Монографія В.Й. Борисенка «Соціально-економічний розвиток Лівобережної України в другій половині XVII ст.» (1986) та докторська дисертація «Пути еволюции феодализма на Левобережной Украине во второй половине XVII в. (социально-экономические проблемы)» (1990) і на сьогодні залишаються єдиними фундаментальними в українській історіографії роботами, присвяченими цим вкрай складним і надзвичайно важливим питанням, написаними з максимальною об'єктивністю і достовірністю, на основі потужного архівного матеріалу.

Проблеми розвитку української козацької державності продовжували розроблятися у подальших працях вченого, зокрема, у навчальних посібниках для студентів з історії створення, становлення та занепаду державних утворень українського народу у XVII–XVIII ст. В «Україні козацькій» (1993), «Нарисах історії України» (1993) та «Еволюції соціальної структури Гетьманщини» (1997) з нових, науково виважених об'єктивних позицій висвітлювалися складні моменти вітчизняної історії доби пізнього Середньовіччя і Нового часу. Світ побачили десятки наукових статей науковця, присвячених різним аспектам проблеми.

Іншою сферою палкої зацікавленості вченого є проблеми становлення і розвитку освіти в Україні у XIX – на початку XX ст. Саме з розробки і захисту у 1976 р. кандидатської дисертації з досить незручної для тодішньої радянської системи теми («Сільська початкова освіта на Лівобережній Україні в 60-90-х роках XIX ст.») він заявив про себе як вчений з оригінальним баченням розвитку історичних процесів. Монографії В.Й. Борисенка «Боротьба демократичних сил за народну освіту на Україні в 60–90-х рр. XIX ст.» (1980, друге видання – 2011) та «Суспільно-політична діяльність учителів і учнівської молоді України в 1900 – першій половині 1907 рр.» (2002) написані на високому науковому рівні, стали помітним явищем в українознавстві. Автор уперше в історіографії показав, що в умовах антиукраїнської політики російського царизму українська інтелігенція не мовчала, а в міру можливостей добивалася відкриття нових шкіл для народу і прагнула їх українізувати.

На основі багаторічних досліджень ученим соціальних і національних процесів в Україні другої половини XVII – початку XX ст., сформувалася тематика наукової школи професора В.Й. Борисенка – «Соціально-національні проблеми історії України другої половини XVII –

початку ХХ ст.». Вона є однією з провідних вітчизняних наукових шкіл з історії України, яка розробляє актуальні, науково значимі проблеми вітчизняної минувшини, що в попередні періоди історії були багато в чому фальсифіковані чи замовчувані. З її складу вийшло 6 докторів та 25 кандидатів наук.

Захищені докторські та кандидатські дисертації відкрили нові напрямки в наукових дослідженнях, зробили значний внесок у розробку актуальних і важливих проблем історії України.

З 1998 р. В.Й. Борисенко є професором кафедри історії та культури України Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, читає спецкурси для студентів історичного факультету, займається підготовкою дипломних та магістерських робіт, здійснює керівництво аспірантами кафедри. Під безпосереднім керівництвом професора підготовлено двох кандидатів наук – викладачів історичного факультету – І.М. Левченко та Г.А. Непорожню. Саме у співавторстві з ними професор В.Й. Борисенко у 2002 р. видав дві монографії: «Культурно-освітня діяльність громадськості Лівобережної України в 1825–1860 рр.» та «Суспільно-політична діяльність учителів і учнівської молоді України в 1900 – першій половині 1907 рр.», у яких об'єктивно і різнобічно показано суспільний рух українців у ХІХ – на початку ХХ ст., спрямований на протидію імперським намаганням провести тотальну денаціоналізацію українців за допомогою системи освіти.

Плідною є науково-методична робота професора В.Й. Борисенка, спрямована на розробку об'єктивних, підготовлених на належному науковому рівні та з нових позицій навчально-методичних матеріалів для роботи зі студентами вузів та учнями середніх шкіл. Упродовж 1996–2003 рр. на кафедрі, очолюваній професором В.Й. Борисенком, був розроблений повний комплект навчально-методичних матеріалів з історії України від найдавніших часів до сьогодення для студентів історичного факультету. У 1997 і 2000 рр. професор В.Й. Борисенко, у співавторстві з докторами наук В.О. Комаровим та Б.І. Андрусишиним, розробив та видав навчальні посібники «Історія України: посібник для 7-го класу» (1997) та «Історія України в літературно-художніх образах» (2000) для середніх шкіл. Викладачами кафедри історії України на чолі з В.Й. Борисенком підготовлений і виданий у 2009 р. «Навчально-методичний комплекс фахової підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів за спеціальностями 6.030300, 7.030300, 8.030300 «Історія України» за кредитно-модульною системою навчання.

Своєрідною підсумковою працею багаторічної науково-педагогічної діяльності В.Й. Борисенка став навчальний посібник для студентів вузів «Курс української історії» (1996, 1998), у якому викладені фундаментальні засади української історії у її сучасному баченні. Ця книга є одним з найкраще розроблених курсів історії України і тому цілком заслужено користується повагою з боку колег-істориків і популярністю серед студентства. Авторське бачення історії України, викладене на високому науковому рівні і, в той же час, живою, логічною мовою, характеризується багатим фактичним матеріалом, урахуванням нових позицій, переосмисленням нещодавно введених у науковий обіг фактів і наукових положень, чітко розставляє акценти на найважливіших проблемах української історії. Вигідно вирізняє навчальний посібник серед інших спрямованість у майбутнє, сміливість зробити крок у невідоме, спроба розширити горизонт історичного пізнання. Саме ці риси і характеризують наукову творчість вченого.

Окреме місце в науково-педагогічній діяльності вченого займає видання «Наукових записок» (історична серія) НПУ ім. М.П. Драгоманова. Його публікації відзначаються високим науково-теоретичним рівнем, якістю та новизною ідей, новими підходами до їх дослідження.

Значний внесок професора В.Й. Борисенка у розвиток вітчизняної історичної науки й історичної освіти були належним чином оцінені й пошановані науковим співтовариством та державними й громадськими інституціями. З 2000 р. доктор історичних наук, професор В.Й. Борисенко – академік Української академії історичних наук, у 1994–1997 рр. та з 2002 р. – голова єдиної в Україні спеціалізованої вченої ради по захисту кандидатських дисертацій зі спеціальності «Теорія і методика навчання історії» при НПУ ім. М.П. Драгоманова, багаторічний член спеціалізованої вченої ради по захисту кандидатських дисертацій зі спеціальності «Теорія та історія культури» при Київському національному університеті культури, член спеціалізованої вченої ради по захисту докторських і кандидатських дисертацій зі спеціальностей «Історія

України» та «Історія науки і техніки» при ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», член науково-методичних рад Міністерства освіти і науки України по вищій і середній школі, керівник історичної серії «Наукових записок» Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова, член редколегій «Наукових записок з української історії» Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, журналів «Пам'ять століть», «Людина і політика» та низки інших видань.

Науково-педагогічна діяльність професора В.Й. Борисенка відзначена знаком «Відмінник освіти України» (1993), Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України (1998), знаком «За наукові досягнення» Міністерства освіти і науки України (2005) та «Василь Сухомлинський» (2007), орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого третього ступеня (2007), орденом Святих Кирила і Мефодія та Святого Миколи (2008), Почесним званням «Заслужений діяч науки і техніки України» (2010), Почесною грамотою Верховної Ради України (2010).

Нині Володимир Йосипович Борисенко сповнений нових наукових та виробничих планів. Бажаємо йому міцного здоров'я, благополуччя і енергії для реалізації наукових ідей та активної педагогічної діяльності на благо університету, історичної науки та Української держави.

Доктор історичних наук, професор
Віктор Коцур,
доктор політичних наук, професор
Борис Дем'яненко
Одержано 3. 09.2012